

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
Hadtudományi Doktori Iskola

Varga Ádám József

**Románia euroatlanti és európai csatlakozásának folyamata,
eredményeinek hatása regionális pozícióira**

Doktori (PhD) értekezés

Szerzői ismertető

Témavezető: Dr. Tóth Péter
politikatudományok kandidátusa (CSc)
SVKK igazgató

Budapest, 2012

Tudományos probléma megfogalmazása, kutatási célok

Az 1980-as évek végén és az 1990-es évek elején a Kelet-Nyugat közötti globális enyhülés, a bipoláris világrend, a szovjet befolyás megszűnésével, a szovjet-amerikai szembenállásra épített biztonságpolitikai elképzelések érvényüket veszítették és ezért azokat újakkal kellett felváltani, amelyekben már jelentős helyet kaptak a regionális biztonságpolitikai tényezők is. Mindennek következtében bonyolultabbá vált egy-egy régió és szubrégió biztonságpolitikai helyzetének meghatározása. A Kelet-Közép-Európában történt rendszerváltásokat követő változások és válságok ugyanakkor hamar rávilágítottak arra, hogy új biztonságpolitikai garanciákra, ahhoz pedig új szervezeti keretekre van szükség. Így az 1990-es évek európai története nagyrészt arról szólt, hogy a nyugati nemzetközi szervezetek elképzelései hogyan változtak, miként terjesztették ki tagságukat a kelet- és közép-európai országokra, illetve ezek az országok milyen lépések és átalakulások nyomán csatlakozhattak az euroatlanti és európai integrációs szervezetekhez. Természetesen az egyes országok a csatlakozásukkal kapcsolatos döntéseiket – politikai, társadalmi, gazdasági helyzetükből, történelmi és kulturális hagyományaikból következően – különböző formában és időben hozták meg. Romániát azért választottam, mert ezt az országot gyakran illetik a „sajátos” jelzővel és érdekelt az útkeresése, az európai integrációs szervezetekhez történt csatlakozás romániai változata és az ezzel elért eredményei, melyek meghatározzák térségünket.

A kétpólusú világrendet felváltó évtizedekben Románia is választ és megoldást keresett az új kihívásokra, amelyek közül tanulmányomban és a vizsgált húsz évben az ország politikájában történt fordulatok közül a kül- és biztonságpolitikai változásokkal, mint a nyugati szövetségi rendszerekhez történő viszonyulást meghatározó csatornával foglalkozom. Románia hagyományos kapcsolatainak színtere a Balkán és Kelet-Európa, amelyekre a konfliktusok miatt továbbra is figyelemmel kell lennie, azonban mégis az európai és euroatlanti csatlakozás mellett kötelezte el magát. Ebben a helyzetben dolgozta ki az Európához tartozást bizonyító és a tagság elnyerése érdekében megtehető lépéseit. A román diplomácia az európai és euroatlanti tagságból fakadó „kényszerek és kötelezettségek” és a román nemzeti érdek között egyensúlyozva érte el, hogy sikerült bekapcsolódnia a csatlakozási tárgyalássorozatokba. A felzárkózási folyamat egyik területét az Észak-atlanti Szerződés Szervezetéhez (NATO) való csatlakozási szándék megfogalmazása és végig vitele alkotja, a másik területet pedig az Európai Unióhoz (EU) való közeledés jelentette.

Románia biztonságpolitikai elképzeléseiben a lehetséges külső veszélyforrások mellett időről-időre a belső fenyegetettség, a nemzeti kisebbségeknek tulajdonított kihívások is kiemelten szerepeltek. Az egynemzetiségűnek deklarált román államkép és politika nem egyezett és nem egyezik az európai értékrendekkel, amelynek megváltoztatására tett lépések és azok tényleges vagy látszateredményei a jövő szempontjából is érdekesek. Románia történelmében kiemelt helyen szerepelt és szerepel az ország integritásának megőrzése, a történeti-nemzeti egység megteremtése. Többek között ezért nyilvánították az országot több alkotmányában is egységes nemzetállammá, miközben létrejött nem ezt támasztja alá. Az európai és euroatlanti csatlakozás során azonban számolnia kellett az eltérő európai elvárásokkal, amelynek ismeretében újra kellett fogalmaznia helyét Európában. Az ártértékelések milyensége és mértéke jelentős szerepet játszott a NATO-hoz, majd az Európai Unióhoz történő csatlakozásban és ezért is érdemel alapos elemzést a nemzeti kérdéskörben tervezett és történt változás bemutatása.

A téma vizsgálatát továbbá azért is tartottam fontosnak, mert Magyarország stabilitása, fejlődése és érdekérvényesítő képessége szempontjából is kiemelkedően fontos kérdés, hogy milyen hatások jelennek meg a régióban és miként alakul a szomszédos országokkal való kapcsolatrendszere, ezáltal az adott országban élő magyarság helyzete.

Romániát, mint szövetségünket és keleti szomszédunkat méltánytalanul ritkán vizsgáljuk, miközben a XX. századi történelem bizonyította, hogy Románia többször is sikeresen érzékelt a nagypolitikai erővonalakban bekövetkező változásokat és használta fel ezeket saját céljai elérése érdekében. Románia célja napjainkban sem lehet más, mint a saját érdekeinek érvényesítése és ehhez – mivel adottságai nem változtak – most sincsen más útja, mint a nagyhatalmi támogatás megszerzése.

Kutatási módszerek

A kutatási célkitűzések teljesítése érdekében az általános (összehasonlító, történeti és empirikus módszer) és specifikus (megfigyelés, összehasonlítás, szintézis, analízis, indukció, dedukció, analógia, hipotézis) kutatás módszereit alkalmaztam. A szakirodalom elemzése és a Romániában végzett napi munka során szerzett ismeretek történeti alapokra helyezése teremtette meg a lehetőséget a mélyégi elemzések elvégzésre és az összefüggések feltárására. A forrásmunkák áttekintésekor úgy tűnt, hogy a hazai írások – sokszínűségük ellenére – Romániát, mint a biztonsági-, politikai-, gazdasági pozícióinkat meghatározó keleti szomszédunkat meglepően szűk területeken, nézőpontok szerint vizsgálják. A román kül- és biztonságpolitikai fejlődés, a bukaresti központú stratégiai gondolkodás, célok és ezek eredményeinek komplex vizsgálata érdemtelenül hiányos.

A téma kutatásakor egyes területeken a források hiányát, míg másokon a kapcsolódó irodalmak túlzott bőségét tapasztaltam. E kettősség előnyeit igyekeztem dolgozatomban kihasználni. A Románia vonatkozásában igen színvonalas és széleskörű hazai szakirodalom többségében történelmi és nemzetpolitikai megközelítésből vizsgálja Romániát, azonban már fellelhetők a XXI. századi események vizsgálatai is. A nemzetközi szakirodalom vizsgálatakor megállapítást nyert, hogy a román szerzők, angol nyelvű, külföldön megjelent tanulmányaikban nagyobb nyitottsággal tárnak fel konkrét problémákat, míg a román irodalom inkább az események bemutatására koncentrál. A nem román (és nem magyar) szerzők munkái többségében felületesek, a vizsgált eseményeket nem helyezik történeti kontextusba, így gyakran hoznak túl messzire mutató következtetéseket. A dolgozat megírásakor a nemzetközi szakirodalom egy egyedi szegmensére, a nemzetközi szervezetek dokumentumaira is jelentős mértékben támaszkodtam, mivel ezek az évek során konstans szempontrendszer szerint készült értékelések és meglepően objektív képet festenek a vizsgált kérdésekről Románia vonatkozásában.

Kutatásaim részeredményeit magyar és nemzetközi lektorált fórumokon rendszeresen közöltem és tudományos konferenciákon ismertettem.

Hipotézisek

- Románia az európai és euroatlanti integrációs folyamatokban kitűzött célok elérése érdekében, a külső elvárásoknak eleget téve, valós normatranszfer és társadalmi, politikai átalakítás nélkül teljesítette az elvárásokat.
- Az érdekalapú, pragmatista külpolitikai aktivitásával sikerült a bel- és gazdaságpolitikai gondjaitól függetlenül elérni, hogy a NATO és az Európai Unió megbízható, „nagy reménységű” tagjának tekintsék.
- Románia az európai és euroatlanti integráció útjának választásával csak részben teljesítette az európai normákhoz és elvárásokhoz közelítő társadalom-átalakítását. Ez az átalakítás nem hozta el a román nemzeti identitást meghatározó alappillérek – egységes nemzetállam, többségi nemzet szempontjából történő kormányzás, homogén állam megteremtése – feladását.
- Az integrációs időszakot is meghatározta a román politika aggodalma az ország területi integritását illetően és a térség nagyhatalmi támogatás, garancia nélkül maradása.
- Románia integrációja túl korán jött, a felkészületlenségből fakadó hiányosság gyengítik az ország nemzetközi megítélését.
- A geopolitikai pozícióinak középpontba állításával igyekezett valódi lehetőségein túlnyúló politikai befolyást szerezni
- Románia nyugati intézményrendszerhez történt csatlakozása elősegíti térségünk stabilitását, keleti szomszédunk kiszámíthatóbb partnerré vált, mely alapvető biztonságot jelent a határon túli magyarság számára is. Azonban a történelmi tapasztalatok alapján ez az aktuális kiszámíthatóság egy stratégiai fordulat esetén erősen megkérdőjelezhető.
- A román külpolitika az európai és euroatlanti integrációt szolgálja, ugyanakkor rejtetten tovább él a balkáni középhatalmi szerepre történő törekvés. A szerep betöltésének realitásától függetlenül, a törekvés megjelenik a román gondolkodásmódban és meghatározza a nyugati szervezetek irányába folytatott érdekérvényesítő tevékenységet.

Az elvégzett vizsgálat rövid leírása

Az értekezés szerkezetileg négy fő egységre tagolódik, amelyeket kiegészítenek a tudományos probléma megfogalmazása, a kutatási célkitűzések, a kutatás folyamata és az összegzett következtetések című fejezetek.

Az első főfejezetben – **Románia útkeresése, fordulat az európai és euroatlanti integrációs politikában** – került bemutatásra a forradalom utáni periódusban végbement gondolkodási, útkeresési folyamat, mely végeredményeként megszületett az a bukaresti elhatározás, hogy Románia a nyugati integrációt választja. Az akkoriban komolyan vizsgált alternatív lehetőségek – mint az Oroszországhoz közeledés, vagy a Moldovai Köztársaság román lakta részeinek megszerzésével egy önálló státusz kialakítása – elvetését motiváló tényezők megismerése egyben előre vetítette Bukarest európai és euroatlanti szervezetekhez történő közeledését.

A kilencvenes évek első felének útkeresését követően Románia a NATO csatlakozást választotta legfőbb céljának, mivel a NATO-t és az Egyesült Államokat tekintették valódi garanciának. Az európai integráció esetleges sikertelensége esetén Románia puffer-zónába kerülésével járó kockázatokat a NATO tagság nyújtotta garanciákkal igyekeztek volna ellensúlyozni. A NATO csatlakozást Románia politikai indokokkal és geopolitikai érvekkel támasztotta alá és nem katonai átszervezésére helyezte a hangsúlyt. Bukarest a NATO tagság elérését azért is kezelte kiemelten, mert ahhoz kisebb mértékű társadalmi, politikai átalakításra volt szükség, mint az EU tagsághoz. A csatlakozás és tagfelvétel érdekében erején felül vállalt szerepet a nemzetközi békefenntartásban, továbbá az Egyesült Államok támogatásának megszerzésére építette integrációs politikáját, amelyért még az európai partnerekkel történő konfrontációt is felvállalta. A megfelelési kényszer hatása alatt kezdett hozzá az Egyesült Államok által megkövetelt problémakörök, a szomszédos országokkal történő kapcsolatok rendezéséhez. A Magyarországgal, Ukrajnával, Moldovai Köztársasággal történő jövőbeni együttműködés alapjait jelentő alapszerződéseket erős külső nyomásra, valódi normatranszfer nélkül készítették el. Ennek részeként a kisebbségi kérdésben is engedékenységet mutatott.

A szakirodalom elemzése során nyilvánvalóvá vált, hogy a magyar-román kiegyezést akadályozta, hogy az önmagát újradefiniáló román vezetésben a magyar kérdést összekapcsolták a román biztonságpolitika legkiemeltebb témakörével, a területi

integritással, ami megkerülhetetlen alapelemnek számít a román politikában. A kérdés holtpontról történő kimozdításához egy határozott amerikai nyomásgyakorlásra volt szükség. A magyar ügynél bonyolultabb, nyitottabb kérdésben, a moldovai rendezésben egy átmeneti megoldás született és az egymás határait elismerő határszerződés is csak 2011-ben született meg. Az ukrán szerződésben is elsősorban a területi követelésekről történő lemondásig jutottak el.

A második fejezetben – **Románia Európai Unióhoz történt csatlakozásának folyamata** – az európai integráció folyamata került bemutatásra. A NATO csatlakozással szemben az uniós integrációs eljárás valódi gazdasági, igazságügyi, társadalmi változásokat követelt meg, amelyek már konkrét átalakulást feltételeztek az ország egészében. Románia szempontjából – a NATO csatlakozás során megjelenő amerikai és nemzetközi szerepvállalás súlyát nem lebecsülve – az uniós integráció indította el azokat a változásokat, amelyek egy „új Románia” megteremtéséhez és annak nemzetközi környezetbe történő beilleszkedéséhez hozzájárultak, illetve meghatározták azt.

Az értekezésben feltárásra kerül, hogy Romániában számos változtatás csak külső nyomásra vette kezdetét, azonban ezekkel kapcsolatosan az a gond, hogy nem élveznek igazi politikai, társadalmi bizalmat, így hatékonyságuk és tartósságuk megkérdőjelezhető. Ugyanakkor a nyugati intézményrendszerekhez történt kapcsolódás következtében ma már nem tud Románia kizárólag az elitre kiterjedő átalakulással megfelelni a külső elvárásoknak, ahogyan azt történelme során számtalanszor tette.

Az uniós integráció elvitathatatlan érdeme, hogy olyan mélységi elemzéseket végzett a romániai állapotokról és már az előcsatlakozási időszakban is megkövetelte a konkrét változtatásokat az országtól. Ezen változások értékelése aktuális képet mutat szomszédunkról és megóvhat bennünket pozícióinak és motivációinak a félreértelmezésektől. A tárgyalások legnehezebb témaköreinek összegyűjtése kiválóan megmutatja, hogy melyek azok a területek, amelyeken Románia a legmesszebb állt az uniós elvárásoktól és amelyeken a legnagyobb áldozatokat, vagy fejlesztéseket kellett elfogadnia a gyors és sikeres uniós csatlakozása érdekében. A fejezetek megismerésével egyben világossá vált, hogy a csatlakozást követő középtávú időszakban is ezeken a területeken várhatók a legnagyobb átrendeződések, esetleges hiányosságok, melyek alakulása meghatározza az ország stabilitását és kiegyensúlyozott működését.

Románia EU tagsága azonban egy kétoldalú egyezmény eredménye, az nem csak Románia, de az egész unió számára előnyös. Az EU számára gazdasági szempontból Románia

csatlakozása fontos, mivel megnöveli a belső piacot, míg a fogyasztók számát körülbelül 20 millióval emeli és elérhetővé teszi az olcsó munkaerőt és nyersanyagokat. Geostratégiai és geopolitikai szempontból a román tagság hozzá fog járulni a megosztó vonalak nélküli egységes Európához. Az ország geopolitikai pozíciói miatt az EU Romániával közelebb került ahhoz a térséghez, ahol bővülési és piacszerzési potenciállal rendelkezik. Az EU külpolitikájának nézőpontjából Románia egy kiemelt jelentőségű ország, mely előnyével Bukarest is tisztában van.

A harmadik fejezetben – **Az európai és euroatlanti integrációt meghatározó jelentősebb külpolitikai folyamatok, a román érdekérvényesítés alkalmazkodása, biztonságpolitikai eredményei** – a NATO és EU csatlakozás időszakot meghatározó folyamatok, a román elvárások és megfogalmazott érdekek módosulása került bemutatásra.

Románia esetében is a belpolitika határozta meg a rendszerváltozást és jelölte ki az új politikai irányokat. Az európai és euroatlanti integráció teljesen új szinten gyakorolt hatást a belpolitikai folyamatokra, az ország szuverenitására, ezért egy új, szorosabb viszony alakult ki a hagyományos kül- és belpolitika között. Elfogadott vélekedés, hogy Románia felkészületlen és korai csatlakozásának eléréséhez a külpolitika fejlettsége és annak tradicionálisan erős hazai befolyása vezetett el. Ezért az ország csatlakozási folyamatában, mint az egyik legfajtyosabb terület, nem lehet elmenni vizsgálata mellett. A vizsgálat során bizonyítást nyert, hogy mind a NATO, mind az EU csatlakozás hajrájában nagy szerepe volt annak is, hogy a belpolitika elfogadta az új álláspontokat és – legalább formailag – a régi, berögzült vélekedéseken, reflexeken felülemelkedett.

Románia csatlakozásával létrejött új állapothoz hozzá kellett igazítani az ország kül- és biztonságpolitikai elvárásait. A kialakult helyzet elemzését követően, a csatlakozással elért eredmények hatására, Románia a NATO-ban hitelességének megőrzésére, míg az EU-ban az Európai Védelmi- és Biztonságpolitikában betöltött szerepére koncentrált. Egy másik fontos biztonságpolitikai terület, amelyre Bukarest különösen sok figyelmet és energiát fordított, a migrációs politika. Románia támogatta az egységes uniós stratégia kialakítását, párbeszédre sarkallta az EU-t Oroszországgal, részt vett a téma Moldovai Köztársaságot érintő részleteinek megtárgyalásában, valamint irányító szerepet vállalt az EU és a fekete-tengeri térség ilyen irányú együttműködésének kialakításában. Ez utóbbi területen Románia elérte, hogy az EU felülvizsgálja korábbi szomszédságpolitikáját. A fekete-tengeri Szinergia révén olyan program indult, amelyben Bukarest sikeresen közvetítette saját üzenetét, és irányította az Európai Bizottság figyelmét a térségre, miáltal újabb, nagyon értékes elemmel

bővíthetett az európai szomszédságpolitika területe. Románia stratégiai céljai közül ezért is emelkedik ki a nyugat-balkáni és a fekete-tengeri térségbeli jelenlét erősítése. Románia az EU nyújtotta keretrendszeren keresztül kapcsolódott be a közel-keleti és az afrikai térség problémáinak rendezésébe. Azonban ennél is jelentősebb Európa közép-ázsiai nyitására történt bekapcsolódása, a kazahsztáni, az azerbajdzsáni, a türkménisztáni és az üzbecisztáni diplomáciai kapcsolatok felvétele. Mindezen ambiciózus célok azonban nem váltották be a hozzá fűzött reményeket. Románia ugyan jól pozícionálta geopolitikai helyzetét, de nem tudta kihasználni az ebben rejlő lehetőségeket.

A negyedik fejezet – **Az európai és euroatlanti integrációt meghatározó jelentősebb külpolitikai folyamatok, a román érdekvédelem alkalmazkodása, biztonságpolitikai eredményei** – az európai és az euroatlanti csatlakozás legfőbb jellemzőit igyekszik történelmi kontextusba helyezve áttekinteni, azzal a céllal, hogy képet adjon a döntéseket és a cselekvési formákat befolyásoló pillanatnyi, valamint tradicionális motivációkról. Ezen tényezők között szerepel az ország nagysága és geopolitikai helyzete, amelyek miatt Kelet-, Közép- és Dél-Európa meghatározó országának tartja magát és mivel Délkelet-Európa nyugtalan sarkában fekszik, ezért a hatalmi elit mindenkor kiemelt figyelmet szentelt az ország területi integritásának megőrzésére. Ezt a célt a kétpólusú világ megszűnésével együtt járó átrendeződések közepette is sikerült teljesítenie és elkerülnie az ország-felosztásokhoz (Szovjetunió, Csehszlovákia, Jugoszlávia) hasonló események bekövetkezését.

A történelme során Románia számára mindig az egyik legnagyobb kérdés volt az, hogy balkáni vagy európai ország-e? Erre a kérdésre a válasz nem más, mint az, hogy törekvései megalakulása óta Európa irányába mutatnak és annak elismertetése érdekében átveszi az adott időszak nemzetközi elvárásait, amelyet saját belső viszonyaival, román megoldásokkal ötvöz. Az európai kötődés erősítésére utal az uniós csatlakozás idején kidolgozott azon megfogalmazás is, amelyik szerint Románia Közép-Európához tartozónak tartja magát.

Románia létrejöttének és területi nagysága alakulásának talán legfőbb jellemzője, hogy nemzetközi garanciák, szerződések által jött létre, illetve változott és ebből következően a román hatalmi elit mindenkor kiemelt jelentőséget tulajdonít a nemzetközi szerződéseknek, a nagyhatalmak garanciáinak.

Románia nem járta végig saját polgári fejlődési útját, ezért történelme során a változásokat, váltásokat általában a hatalmi elit mozgatta, amely hol behódolt és szövetséget kötött az adott időszak nagyhatalmával, és amikor érzékelte annak gyengülését, a változást, akkor némi bizonytalankodás után gyorsan váltott és elkezdte saját útját járni. Erre a

legpregnásabb példaként az első és a második világháború végének eseményei, a Ceaușescu rezsim külpolitikai manőverei, vagy az uralkodó-választás szolgálhat.

A román külpolitikai és diplomáciai tevékenység többségében Románia sikerterületének számít és az a bel- és a társadalompolitikai problémáitól függetlenül képes eredményesen működni. Hasonló eredményességről a hadsereg tevékenységéről vélekednek, amelynek egyik részterülete, hogy Magyarország és Románia között is a katonai együttműködés már hosszabb ideje jobb, mint a kormányok közötti. A román külpolitika gyakorlatában nehéz megtalálni az elvont, elméleti ideológiai jellegű megfontolásokat, mert a román külpolitikát leginkább a pragmatizmus jellemzi, ugyanakkor a román külpolitikára és diplomáciai tevékenységére jellemző még a „policentrizmus”, mivel Románia a kapcsolatrendszerébe minden érdekszférát beletartozónak értékel és azokat a politikai- és gazdasági függetlenedése érdeke szerint kapcsolja közelebbi vagy távlati céljaihoz. A hajlékonyság kétségkívül a román diplomácia tulajdonságai közé tartozik, amelyben mindig azzal is számolt, hogy a politikában semmit sem adnak ingyen.

Összegzett következtetések

A dolgozatban vizsgált téma – Románia nyugati szövetségi rendszerekhez történő integrációjának globális áttekintése – hozzásegít ahhoz, hogy román szempontból is megértsük ennek a történelmi folyamatnak a jelentőségét, motivációit. Az áttekintés alapján megállapítottam, hogy történelme során Romániának mindig az egyik legnagyobb kérdése volt az, hogy továbbra is „félázsiai” ország marad vagy felzárkózik az európai népekhez, az európai kultúrához. Az ország megalapításának folyamata és a függetlenné válása során is mindvégig a földrajzi helyzeten túlnyúló nyugatra tolódás volt a meghatározó kérdés. Románia az európai és az euroatlanti csatlakozással újól az Európához tartozását erősítette meg, sőt azzal a politikai tartalmú nyilatkozatával, hogy „Közép-Európához tartozónak tartja magát” lényegében a Balkántól történő elhatárolódását kívánta kifejezni.

A forradalom utáni Románia új kül- és biztonságpolitikai stratégiájának kialakításában markánsan két irányzat ütközött. Az egyik Európához való fokozatos csatlakozás szükségességét hangsúlyozta és abból indult ki, hogy a világméretű súlyponteltolódások következtében Romániának ehhez a helyzethez kell alkalmazkodnia, ugyanis a kétpólusú világrendszer megszűnése és az európai és euroatlanti struktúrák keleti irányú kiterjedésének tendenciáival számolva Európában kell megtalálnia helyét és szerepét. A másik tagadta ennek szükségességét és azzal számolt, hogy az egykori Besszarábia, azaz Moldávia visszaszerzésével és az így kialakult középhatalmi státussal az ország képes lesz stabilitását helyreállítani és fejlődését biztosítani. Az 1990-es évek közepére a román középhatalmi vágyak és az évtizedeken át „játszott különutas” külpolitika „zsákutca” jellegét felismerve az európai és az euroatlanti integráció stratégiai célja győzedelmeskedett.

Románia politikai vezetőrétegében mindig élt annak a félelme, hogy a nemzetközi garanciák által létrejött Románia és az ország több kulturális-földrajzi térséghez tartozása, bizonyos történelmi-politikai körülmények között az ország integritását veszélyeztetheti. Ez a gondolkodásmód korábban is jelen volt és a rendszerváltás után is is jelen van a biztonságpolitikai elvek kialakításában. Az ország területi egységének megkérdőjelezhetősége elleni küzdelem kimondatlanul is a mai napig a román kül- és biztonságpolitika központi eleme. Ebből a szempontból is a NATO-EU integráció biztosította a legerősebb garanciákat, mely egyben elősegítette annak az elkerülését, hogy Románia egy önálló puffer zónává váljon Oroszország és a nyugati szövetségesek között. Feltárásra került, hogy Románia jelenleg az Egyesült Államokat tekintve az ország integritása szempontjából nélkülözhetetlen nagyhatalomi

patrónusnak, így Washington térség iránti érdeklődésének fenntartása különösen fontos Románia számára.

Románia NATO-hoz és az Európai Unióhoz történt csatlakozásának folyamatát úgy lehet a legjobban megérteni, ha **egy történelmi lehetőségnek, valamint a második világháború óta megtörtént legnagyobb modernizációs kihívásnak tekintjük**. Az integrációs folyamat végül is Románia államépítésének legjelentősebb eseményévé vált, mivel egyszerre több stratégiai célkitűzés megvalósítását célozta.

A NATO-csatlakozás politikailag hozzásegítette Romániát a nyugati integráció folytatásához, a szövetség garanciarendszere és az amerikai támogatás elnyerése pedig kitágította katonadiplomáciai mozgásterületeit, a nemzetközi békefenntartásba történő bekapcsolódását, meghatározta hadereje fejlesztésének irányait. A román hadsereg már a tagság elnyerése előtt aktívan bekapcsolódott a nemzetközi békefenntartásba, lehetővé tette a délszláv válság amerikai rendezési elképzelésének megvalósítását. A NATO-tagság elnyerése érdekében a román külpolitika sikeresen bizonyította elkötelezettségét a szervezet céljai iránt és elsőként csatlakozott az európai államok közül George Bush terrorizmus elleni háborújához. A NATO tagjaként változatlanul hozzájárul közvetlen környezetének biztonságához, sőt azon túlmutatóan igyekszik követni a dél-kelet-európai térség eseményeit is.

Az Európai Unióhoz történt csatlakozás folyamatát már több ellentmondás és részmegoldás jellemzi. A NATO tagságtól eltérően az uniós tagságig már egy sor feltételt teljesíteni kellett, amelyek érdekében a román diplomácia jól manőverezett. Egyszerre több, külső és belső tényező együtthatásának köszönhető, hogy végül a csatlakozás támogatása mellett döntöttek az európai vezetők. Románia uniós csatlakozásának sikeréhez a nyugati gazdasági társaságoknak jelentős érdekei fűződtek, ezek legalább annyit nyomtak a latban, mint a külpolitikai és stratégiai megfontolások.

Összességében megállapítható, hogy bár az intézményi rendszer többé-kevésbé felállt a csatlakozásra, de az a tényleges európai elvárások szerinti működéshez kevésnek bizonyult. A csatlakozási folyamat eseményeit áttekintve azt is megállapítottam, hogy **az uniós integráció több szempontból is „túl korán jött” és felkészületlenül érte az országot** – annak ellenére, hogy maga Románia sürgette a mielőbbi dátumot. Románia már a csatlakozási tárgyalások kezdetén lemaradt a többi tagállamtól – a dolgozatban feltártam azokat az okokat, amelyek a lemaradáshoz vezettek, illetőleg megvizsgáltam azokat a lépéseket is, melyeket a hátrány leküzdése érdekében tettek. Az, hogy a csatlakozás végül 2007-ben létrejöhetett, számtalan okra visszavezethető, – melyek többségében külön-külön említésre kerültek a dolgozat fejezeteiben –

azonban értékelésem szerint két fő motivációt mindenképpen érdemes kiemelni. Elsősorban a gazdasági érdek, mely az EU bővítését támogatta, hogy a piacszerzés mellett az olcsóbb munkaerő és nyersanyag előnyeit is szabályozott körülmények között élvezhessék az uniós gazdaságok. A második pedig egy politikai-biztonsági kérdéscsomag, mely a régió és az EU stabilitását helyezte előtérbe és nem kívánta megkockáztatni Románia eltávolodását – akár Oroszország, akár az USA felé – az európai iránytól.

Az integrációs folyamat vizsgálatának egyik fontos megállapítása, hogy Románia euroatlanti és európai integrációs folyamata egy olyan, **erőltetett ütemű átállás volt, amelynek érdekében számos területen – a romániai realitásoktól elrugaskodott elvárásokat is – igyekeztek teljesíteni.** A román politikai elit számos nyugati normát külső nyomásra, meggyőződés nélkül vett át, vagy fogadott el formálisan, azonban ezek nem sorolhatóak a valós átalakuláshoz, így azok bármikor visszafordíthatóak. Az európai joganyagok átültetésén túlmenően a társadalmi változásokat is meg kellett kezdeni, amelyek közül fontos volt a civil társadalom megerősítése, valamint a román politikai kultúrában tabunak tekintett állami befolyás gyengítése. Románia ezeknek a normáknak az adoptálását vállalta. A dolgozat készítése során külön kutatás tárgyát képezte azon területek beazonosítása, amelyeken a közösségi elvárások teljesítése különösen nagy nehézséget okozott. Ennek köszönhetően megállapítottam, hogy **a bel- és igazságügy, a tőke szabad áramlása, a versenyjog és a környezetvédelem voltak azok a kérdések, amelyeken az EU szigorúan lépett fel és jelentős változtatásokat, áldozatokat követelt Romániától.**

Bár már „menet közben” is látszottak a gazdasági, pénzügyi és infrastrukturális területeken azok a hiányosságok, amelyek miatt úgy vélem, hogy **Románia a pénzügyi támogatások (strukturális és kohéziós alapok) elérésére nem készült fel és a kifizetett előcsatlakozási támogatások sem váltották be a hozzájuk fűzött és a gazdaság-átalakítását ösztönző reményeket.** Látható, hogy a felkészületlenség a csatlakozást követően már súlyos gazdasági károkat okoz Romániának és az ott tevékenykedni kívánó külföldi befektetőknek egyaránt. Megállapításaim szerint a valós problémát az okozza, hogy **Románia nem fejlődik az uniós források lehívása terén.** Ez viszont már hosszabb távra is előrevetíti a problémákat és prognosztizálja, hogy középtávon sem várható jelentős ütemű felzárkózás. Sőt a világgazdasági válság kedvezőtlen hatásai közepette Románia – az uniós közegben - rögzítheti korábbi periféria státuszát.

A fentiek ellenére nem szabad figyelmen kívül hagynunk azt a tényt, hogy a csatlakozásnak köszönhetően Románia egy új szintre, a NATO és az EU tagállamok szintjére lépett, amely

rengeteg változást, és adaptációt eredményezett az országban. A csatlakozás során Románia igyekezett megfelelni az elvárásoknak és egyes területeken kifejezetten nagy erőfeszítéseket tett ennek érdekében. A NATO és az Egyesült Államok irányába tett védelmi vállalások teljesítése jó színben tüntette fel Romániát. A dolgozatban bemutattam, hogy **a csatlakozási tárgyalások lezárása sem jelentette azt, hogy Románia felkészült tag és eleget tett a nyugati normák gyakorlatba történő átültetésének.** Ezt jól mutatták az egymás után kiadott országjelentések, amelyek (változó mértékben, de) komoly aggodalomra okot adó kérdések között említették a közbeszerzéseket szabályozó kereteket, a szellemi és ipari tulajdon védelmét, a mezőgazdasági kifizető ügynökségek létrehozásának elmaradását, az állat-egészségügyi szabályok átvételét és betartását, az állat-nyilvántartási rendszer beüzemelését, a roma kisebbség helyzetét, az ipari szennyezések kezelését, illetve a korrupció és szervezett bűnözés kérdéseit. Hamar világossá vált az is, hogy a 2007. januári 1-jei belépés tartható ugyan, de továbbra is nagy erőfeszítéseket kíván Romániától. Ezt figyelembe véve került be a csatlakozási szerződésbe a védzáradék, majd, amikor már nem volt lehetőség a csatlakozás elhalasztására, indították el az úgynevezett Együttműködési és Ellenőrzési Mechanizmust (CVM). Ez a megoldás már az unió csalódottságát is mutatta és a schengeni kérdéssel együtt – arra enged következtetni, hogy **az uniós tagság elérését követően Románia elvesztette a nagyhatalmak korábbi mérvű támogatását és még a „testvérállamnak” tartott Franciaország is az egyik legfőbb bírálójává vált.**

Az integrációs periódusban tapasztalt adaptációs **folyamatból nem maradhatott ki a román kül- és biztonságpolitika sem,** amelynek tetteiben, saját értékrendjében és működési elveiben is jelentős tanulási folyamaton kellett keresztülmennie. A román politikának olyan kérdésekben kellett átlépnie korábbi elvein, mint a kapcsolatok Moldovával, Ukrajnával, Magyarországgal. Az unió elvárása jegyében megkötött alapszerződésekben Románia rendezte kapcsolatait a szomszédos országokkal és így javultak a kapcsolatok. Magyarország számára mindez azt jelenti, hogy Románia kiszámíthatóbb szövetségessé vált, sőt profitált a román csatlakozásból, hiszen a kisebbségek helyzetében is előrelépést kényszerített ki ez a folyamat, a magyar vállalkozások is teret nyertek Romániában és a kétoldalú kapcsolatok is kiegyensúlyozottabbá váltak. A kapcsolatok fejlődése – azok alapköveinek csak külső nyomásra történő elfogadása miatt – azonban jelenti azt, hogy egy visszafordíthatatlan pozitív irányú folyamat részesei vagyunk.

Új tudományos eredmények megfogalmazása

1. A dolgozatban a román integráció folyamatának elemzésén keresztül bemutattam azt a kelet-közép-európai régió egészét érintő alapproblémát, amelyet az integrációhoz kapcsolódó nyugati elvárások és a ténylegesen megvalósuló normatranszfer közötti különbség okozott. Megállapítottam és részletesen elemeztem, hogy Románia csak részben tudta teljesíteni a NATO-hoz és az Európai Unióhoz történő csatlakozás követelményeit.
2. A dolgozatban összefoglaltam és magyar nyelven mutattam be az euroatlanti és európai integráció útjának választásával az európai normákhoz és elvárásokhoz közelítő társadalom-átalakítására vállalkozó Románia integrációs folyamatait és a politikai, társadalmi, gazdasági átalakításban elért eredményeit, felhívtam a figyelmet az átalakulás sérülékenységre, amelyek hozzájárulnak az ország helyzete és tevékenysége sajátosságainak megismeréséhez.
3. A kutatómunka során bizonyítottam, hogy Románia érzékeny minden nemzeti integritását megkérdőjelező megnyilvánulásra és továbbra is Közép-Európa meghatározó országának tartja magát, középhatalmi ambíciókkal, amelynek realitása azonban kicsi. Rámutattam, hogy az ország középtávon nem veszélyezteti jobban a régió stabilitását, mint más államok, azonban a nagyhatalmi garanciák folyamatos igénylése miatt, egy hatalmi súlyponteltolódás esetén elhagyhatja a jelenlegi szövetségi rendszert.
4. Munkám során feltártam a román kül- és biztonságpolitika legfontosabb hagyományos jellemzőinek érvényesülését, illetve alkalmazkodását és módosulását az integrációs folyamat időszakában, számos kontinuitásra, illetve diszkontinuitásra mutatva rá a román kül- és biztonságpolitikai gondolkodásban és gyakorlatban. A csatlakozási folyamatok során kiemelt szerepe volt az egyöntetű belpolitikai támogatást élvező külpolitikának, de az ezen a területen tapasztalható önkritikus lépések általában nem párosultak a belpolitika kritikus elemzésével, s mivel az ország integrációjára túl korán került sor, a felkészületlensége okozta hiányosságok egyre kedvezőtlenebbül hatnak az ország nemzetközi megítélésére.

A kutatás eredményeinek lehetséges felhasználási területei, Ajánlások

A hazai szakirodalomban Románia euroatlanti és európai csatlakozása érdekében folytatott politikája és annak más országok által történő elfogadása ismeretének hiánya kínálta azt a rést, amit dolgozatomban egyik kérdésként tanulmányaimra és szakmai tapasztalatomra alapozva kutattam. Értékelésem szerint a téma vizsgálatának hazai fontossága nem lehet kérdés, mivel Magyarország történelmét, sorsát az elmúlt időszakban többször is meghatározta az, hogy félreértelmezte, rosszul ismerte fel szomszédunk nemzetközi megítélését és érdekérvényesítő képességét. Szándékom szerint, tanulmányomat és elemzéseimet a Románia rendszerváltás utáni története iránt érdeklődők és a magyar-román kapcsolatokkal foglalkozók egyaránt hasznosíthatják.

Romániát, mint a biztonsági-politikai-gazdasági pozícióinkat meghatározó keleti szomszédunkat meglepően szűk területeken, nézőpontok szerint vizsgálják. A román külpolitikai fejlődés, a bukaresti központú stratégiai gondolkodás, célok és ezek eredményeinek komplex vizsgálata érdemtelenül hiányos. Ezért is a kutatással szerzett ismereteimet és felismeréseimet munkámban és az e dolgozat alapján, további vizsgálatok eredményeként születő publikációkban szeretném hasznosítani.

Az értekezés információs bázisként szolgálhat a biztonságpolitikai kutatóknak és a téma iránt érdeklődők számára, valamint alkalmas arra, hogy segédanyagként olyan tantárgyak keretében oktassák felsőoktatási intézményekben, amelyek regionális biztonsági kérdésekkel, a szomszédos országok stratégiai, biztonságpolitikai kérdéseivel foglalkoznak.

A dolgozatban bemutatott és feltárt kérdések hasznosítási területe a hazai stratégia-alkotásban és a külpolitikai gondolkodás fejlesztésében lehetséges. Az előszeretettel bilaterális szempontból vizsgált Romániával kapcsolatos multilaterális ismereteink bővítése a relációs politikai gondolkodásban is hasznosítható. A kérdéskör komplex bemutatása elősegítheti a kül- és biztonságpolitikai szakértők és a politikaformáló kormánytisztviselők felkészülését, gondolkodásmódjuk szélesítését.

Mіндеzek alapján a dolgozat tartalmát a területen dolgozó szakemberek munkájának támogatására és a felsőfokú oktatásban történő szakemberképzésben résztvevők számára ajánlom.

A kutatási témában megjelent publikációk, előadások

Külföldön megjelent, idegen nyelvű, lektorált:

- Realizarea Strategiei Uniunii Europene Pentru Regiunea Dunării: Șanse Și Provocări Din Perspectiva României (O Viziune Externă); In. Impact Strategic, 2012/II., Bucuresti, Universitatea Carol I. Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, p. 98-105.
- Making The European Union Strategy For The Danube Region Matter: Chances And Challenges From Romanian Perspective; In.Strategic Impact, 2012/II., Bucharest, Universitatea Carol I. Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, p. 98-105.

Hazai, idegen nyelvű, lektorált:

- Romania historical development for Western integration; In. AARMS 2011/2., p. 385-394.

Hazai, magyar nyelvű, lektorált:

- Románia nyugati integrációja; In. Nemzet és Biztonság, 2009/VIII., p. 32-41.
- A román külpolitika európaizálódása; In. Nemzet és Biztonság, 2012/3 p., 27-36.
- Románia európai uniós csatlakozásának folyamata; In. Honvédségi Szemle, 2012/III., p. 16-18.
- Románia euroatlanti integrációs politikáját meghatározó tényezők;
http://www.biztonsagpolitika.hu/documents/1343651075_VARGA_Adam_Romania_euroatlanti_integracios_politikajat_meghatarozo_tenyezok_-_biztonsagpolitika.hu.pdf
- Románia európai uniós csatlakozásának folyamata;
http://www.biztonsagpolitika.hu/documents/1343651528_VARGA_Adam_Romania_Europai_Unios_csatlakozasanak_folyamata_-_biztonsagpolitika.hu.pdf
- Románia és a NATO: A különleges partner;
<http://www.biztonsagpolitika.hu/index.php?id=16&aid=1206>

Hazai, idegen nyelvű, nem lektorált:

- Macro-regions in the EU: changing political spheres; In. Földrajzi Tanulmányok, Földrajzi Intézet PTE, Pécs, 2010., p. 111-123.

Hazai, magyar nyelvű, nem lektorált:

- Románia szemszögéből várható jelentős külpolitikai események 2008-ban, Terra Recognita; In. <http://www.kibic.hu/bin/archivprn.php?cid=472>,
- Románia külpolitikájának következő évtizede; <http://kelet-europa.blog.hu>, http://kelet-europa.blog.hu/2009/03/24/romania_kulpolitikajanak_kovetkezp_evtizede,
- A nagy testvér a kis Párizsban, Terra Recognita; In. <http://www.kibic.hu/bin/archivprn.php?cid=368>,

Külföldi előadások:

- Possibilities for Cooperation for the Central European States on the International Level Region as the Central Level of Cooperation: *Universitatea Nationala de Aparare Carol I*, Bukarest; *Universitatea Bucuresti*, Bukarest; *Scoala Nationala de Studii Politice si Administrative*, Bukarest; *Universitatea Petru Maior*, Marosvásárhely; *Babes-Bolyai Tudományegyetem*, Kolozsvár. 2006. november 16-20.

Szakmai-tudományos önéletrajz

Név: Varga Ádám József

Tanulmányok:

- 2006-2009 ZMNE, Kossuth Lajos Hadtudományi Kar, Hadtudományi Doktori Iskola
- 2003-2009 Szt. István Egyetem, Közgazdaságtudományi Kar, közgazdász-gazdálkodási szak
- 2000-2005 ZMNE, Kossuth Lajos Hadtudományi Kar, Biztonság és Védelempolitika szak

Nyelvismeret:

- Angol felsőfok
- Olasz felsőfok
- Román középfok

Munkavégzés:

- 2009- Magyarország Nagykövetsége, Románia, II. osztályú titkár
- 2005- Külügyminisztérium